GELLU NAUM

„Athanor"

Gellu Naum a avut şansa de a se fi scris despre ***Athanor*** cîteva articole remarcabile. Nu e vorba numai de un consens asupra valorii, care a existat şi în cazul altor cărţi de poezie, nici măcar de o miraculoasă potrivire a gusturilor criticilor cu cele ale poeţilor-critici, fiindcă despre ***Athanor*** s-au pronunţat mai ales poeţi, dar de calitatea ca atare a articolelor. Lucrul se întîmplă rar şi orice autor ştie la fel de bine ca şi noi; orice autor, desigur, care nu doreşte să fie pur şi simplu flatat şi aşteaptă o lectură în chip adînc „înţelegătoare".

Pînă la un punct, şansa lui Gellu Naum se explică prin valoarea cărţii. ***Athanor*** ni se pare şi nouă o revelaţie. Autorul însuşi ne înlesneşte o utilă comparaţie, adăugînd ciclurilor de versuri recente o selecţie din acelea vechi şi cîteva fragmente din ***Vasco da Gama*** (1938). Aşa ne putem da numaidecît seama de diferenţe. Poetul lui *Vasco* ***da Gama*** nu era decît un suprarealist onorabil, participînd la psihologia şi la experienţele generaţiei sale, fără puternică originalitate. Imagist ca şi ceilalţi suprarealişti din anii războiului, într-un limbaj insolit şi, pînă la urmă, de o dificultate numai exterioară, el stătea mai ales sub influenţa lui Voronca, de ale cărui ***Ulisse*** **sau** ***Peter Schlemihl*** poemul ***Vasco da Gama*** nu e complet străin. Ne temem că şi unui ochi exersat i-ar veni greu să atribuie dintr-o dată lui Gellu Naum astfel de versuri.

„ Strada va mînca trecătorul la oră fixă şi el / din pedalele pe care le are sub frunte / va scoate sunete pline de nasturi de sticlă / care antă toată ziua ţinînd apa în braţe / cum ar ţine o salcie şi apa / se va supăra din cauza pianului / se va sui pe catedrala subţire" etc., etc.

Poncifele suprarealiştilor nu sînt cu nimic mai prejos decît acelea ale, să spunem, tradiţionaliştilor! Prefacerea lui Gellu Naum în versurile mai noi din ***Athanor*** este aproape extraordinară. Dacă şi alţi avangardişti au încercat să se schimbe, nici unul n-a reuşit atît de bine. Şi fiindcă termeni ca prefacere, schimbare, nu sînt destul de subtili, să căutăm a ne lămuri şi altfel ideea. în ciclurile inedite din ***Athanor,*** găsim un Gellu Naum care se foloseşte pozitiv de rezultatele unei experienţe, calificată „integral negativă" cum a fost avangardismul nostru. Se pare că avangardiştii (poeţi lucizi, inteligenţi) sînt conştienţi ei înşişi de caracterul limită al tentativei lor, văzînd în ea o experienţă totuşi necesară în care poezia îşi leapădă, ca şopîrlele, pielea veche. Ei au şi renunţat a mai scrie, cînd au socotit experienţa epuizată, ori au

vrut să se salveze din criza pe care singuri au provocat-o. cuminţindu-se. Puţini au continuat să scrie în acelaşi fel. Avangardismul „forţează" schimbarea poeziei, distrugînd limbajul constituit, însă o dată distrus un limbaj, trebuie inventat un altul. Şi dacă dreptul la distrugere se capătă lesne, talentul îşi ia revanşa cînd e vorba de a reconstitui poezia. Lucian Raicu citează aceste fraze semnificative ale lui Gellu Naum din 1945: *„Ceea ce avem de distrus este poezia. Ceea ce avem de menţinut este poezia. Cum se poate vedea, poezia înseamnă două lumi bine distincte".* Nimic mai captivant decît a distruge poezia. Dar cîţi vor şti s-o reconstruiască. Poetul avangardist supravieţuieşte rareori experienţei sale, se consumă în ea, este un cobai conştient de sacrificiul pe care-l face. *Athanor* reprezintă o revelaţie fiindcă este cartea unui supravieţuitor şi a unui poet a cărui adevărată personalitate ni se arată abia acum.

Am intrat în aceste lucruri oarecum laterale, fiindcă mai există apărători a „experienţelor" poetice care nu văd în ele un mijloc, ci un scop. Gellu Naum trebuie lăudat nu fiindcă a spus despre poezie că începe şi sfîrşeşte cu sine (Fundoianu avea cu mult înainte părerea aceasta), ilustrînd acest autonomism, elementar, nici fiindcă a compus nu ştim cîte metafore senzaţionale, ci fiindcă poemele din ***Athanor*** nu mai au nevoie, ele, de nici o justificare programatică. Ce a rămas din vechile îndrăzneli? Totul şi nimic. Poezia e încă „stranie", fiindcă nu are încredere în locurile comune ale limbajului, dar nu mai vede în orice cuvînt un loc comun; ea continuă să experimenteze, dar numai fiindcă încearcă să exprime mai bine nostalgia î au uimirea, tristeţea sau extazul. Şi, în fond, nu ne interesează în primul rînd rezonanţa existenţială a limbajului liric. Ca de exemplu, în ***Ciclu:***

„în fiecare toamnă şi în fiecare primăvară / bunicul străbătea cu oile spaţiul carpato-balcanic / dus-întors / şi oile făceau beee / exprimînd astfel legile tăcute ale migraţiei. // într-o bună zi oile au murit. // în transhumanta lui solitară / bunicul a lăsat să-i crească nişte mustăţi lungi / şi s-a apucat să mine o turmă de pietre. // Apoi bunicul a murit şi el / mustăţile i-au crescut şi mai lungi / pietrele au intrat în pămînt / şi au început să-i roadă mustăţile".

Ca să ajungă la aceste versuri simple şi aparent clare, era oare absolut necesar să încerce poetul beţia destrămării mecanismelor limbajului şi a neîncrederii totale faţă de cuvinte? Nu ştim şi nu vrem să ştim. în ce ne priveşte, începem să devenim surzi la muzica gratuită a atîtor experienţe poetice, din uniformitatea cărora rareori o voce distinctă se ridică, şi ne lasă tot mai des tulburaţi doar de o altă muzică, a „ideilor". Nu mai căutăm să înţelegem nimic din versuri precum cele

din *Oglinda oarbă;* dar nu le vom uita curînd pe acelea tandre şi acute, grave şi graţioase, aşa de demodate, poate, însă aşa de frumoase, din ***Mult mai bine:*** *„ E mult mai bine să ai frunze mult mai bine / să rămîi undeva plin de frunze / undeva In conturul tău de răcoare // Sigur nu mai poţi să citeşti cărţi portocalii / nici să te aşezi picior peste picior pe-o bancă | nici să-ţi pui pălăria alături şi nici / să desenezi cu creta pe asfalt || Dar cînd ploile te îngreunează prea tare / poţi să te scuturi încet şi să porneşti pe străzi / şi în urma ta rămîne o pată imensă rotundă în centrul căreia / poţi să-ţi laşi pălăria ca pe un fruct ud".*

(Contemporanul, nr. 15, 1969)